

Doorgaande ontwikkelingslijn

We zien op verschillende plekken in het land kindcentra ontstaan waar peuterwerk, dagopvang en basisonderwijs samenwerken. Steeds vaker werken kinderopvang en basisschool ook samen wanneer zij niet gehuisvest zijn in één pand. Er worden afspraken gemaakt om de overgang te verkleinen en een doorlopende ontwikkeling van peuter- naar kleuterperiode te ondersteunen.

Door onder meer wettelijke invoering van de Wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (Wet OKE, 2010) en lokale initiatieven, zien we dat voorschoolse voorzieningen en basisscholen langzaam maar zeker meer naar elkaar toe schuiven. De afgelopen periode bleek door de coronapandemie dat onderwijs en kinderopvang elkaar plotsklaps hard nodig hebben om in crisistijd tot oplossingen te komen. Enerzijds om kwetsbare kinderen en kinderen van ouders met cruciale beroepen op te vangen en later ook om onderwijs en buitenschoolse opvang (bso) als sluitend arrangement aan te kunnen bieden. Een logistieke puzzel die samen gelegd moest worden. Op sommige plaatsen is de samenwerking juist hierdoor versterkt en op andere plaatsen kwamen knelpunten pijnlijk naar boven. Dialoog met elkaar bleek wederom van belang. Beide sectoren hebben elkaar hard nodig om een samenhangende voorziening voor jonge kinderen te kunnen bieden. Nu de samenwerking weer genormaliseerd is, komt er ruimte voor een frisse start om een doorlopende ontwikkeling van peuter- naar kleuterperiode te ondersteunen.

Overgang van peuter naar kleuter

In Nederland gaan kinderen wanneer ze vier jaar worden meestal vanuit een voorschoolse voorziening naar de kleuterklas. De ene peuter staat te springen om te mogen beginnen en de ander kijkt afwachtend wat er gaat gebeuren. Sommige kinderen zijn zelfs eerder toe aan school en voor andere kinderen komt de overstap eigenlijk nog te vroeg.

Eerste oefenmoment

Op weg naar het ‘eerste oefenmoment’ herinner ik mij het gesprek nog als de dag van gisteren, met destijds mijn peuter als oudste van het gezin: ‘Mama, als ik dadelijk in de klas ben, dan ken ik toch niemand?’ ‘Wat als ik iets niet weet, naar de wc moet ...’ Daarop volgde nog meer zorgen. Het leek wel alsof hij steeds langzamer ging lopen. Of deed ik dat? Mijn emoties onderdrukkend gaf ik een eerlijk en duidelijk antwoord dat de juf ons dat allemaal zou gaan vertellen. En toch waren we goed voorbereid met een fotoboekje van school. Het zal niemand verbazen dat de andere twee kinderen op vierjarige leeftijd niet konden wachten om te mogen beginnen. Zij hadden vooral veel zin om erbij te horen.

Nieuwe situaties

Niet voor niets hebben (oab-)gemeenten een taak in het verkleinen van de overgang op vierjarige leeftijd. De stap van kinderopvang naar basisschool is een belangrijk moment in de ontwikkeling van kinderen, die van invloed kan zijn op hun sociale en intellectuele ontwikkeling en daarmee op hun latere schoolcarrière (Amsing & Eilers, 2012). Jonge kinderen komen vaak in aanraking met een nieuwe setting; de eerste dag in de peutergroep, de eerste keer oppas in huis, de eerste zwemles en natuurlijk de eerste dag naar school. Deze overgangen worden vaak als een ‘normaal’ onderdeel van het leven van kinderen gezien. Uiteraard horen deze overgangen bij de leeftijd, maar transities zijn mijlpaalgebeurtenissen voor kinderen en hebben een duidelijk effect op hun ontwikkeling (Brooker, 2009). Het zijn zeker tijden van opwindende verandering en tijden van nieuwe kansen en groei voor elk kind. Het kunnen ook tijden van angst, eenzaamheid en onzekerheid zijn waarin de omgeving niet hetzelfde is, de verwachtingen en procedures verschillend zijn en vooralsnog onbekend (Dekker et al., 2016). De juiste overgang krijgen is van vitaal belang voor elk kind, juist ook voor kinderen met een kwetsbare thuissituatie en voor kinderen die weinig of geen Nederlands spreken (Van der Grinten et al., 2019).

Doorlopende ontwikkeling

Het helpt enorm als het kind en de ouder al weten welke juf of meester het kind krijgt, hoe de dag op school verloopt en of er andere bekende vriendjes of vriendinnetjes in de groep zitten. In de literatuur wordt ook wel gesproken over ‘een kindvriendelijke overgang’ (Dekker et al., 2016). In een intensieve samenwerkingsvorm, bijvoorbeeld in een kindcentrum, kan ook aan korte wenmomenten in de nieuwe groep gedacht worden waarbij de pedagogisch medewerker samen met het kind de nieuwe groep binnenloopt of juist op de eerste nieuwe dag nog even komt kijken. Naast een sociaal-emotioneel zachte landing is ook een doorlopende ontwikkeling in deze overgang van peuter- naar kleuterperiode helpend (Schwartz et al., 2018). Dat vraagt om een samenwerking die verder gaat dan alleen een ‘warme’ overdracht. In het land zien we naast afstemming over het aanbod, doorlopende observatiesystemen en doorlopende ontwikkellijnen ook vormen waarin peuters en kleuters samen spelen in een peuter-kleuterunit of leer- en ontwikkelplein en wordt geëxperimenteerd met peuter-kleutergroepen om kinderen die vroegtijdig uitdaging nodig hebben of juist wat extra tijd, in deze behoefte te voorzien (Denissen & Ijpelaar, 2020).

Overlegvorm

Om inhoudelijke verbindingen tussen kinderopvang en onderwijs te versterken, is overleg nodig. Het is belangrijk om als team praktisch te kijken hoe je op de meest efficiënte wijze elkaar kan aanvullen. Bepaal de organisatie- en overlegvorm. Bespreek niet ‘alles’ met ‘iedereen’, zo’n overlegvorm vraagt erg veel tijd en energie van iedereen. Een ‘bestuursmodel’ waarbij alleen de directie van de ene en de andere organisatie met elkaar overleggen, is ook niet wenselijk. Deze overlegvorm mist een duidelijke verbinding met de werkvloer en lijkt in praktijk ook geen synergie te creëren tussen collega’s. Met regelmaat zie je ook een vorm waarbij periodiek ‘koppel-overleggen’ gepland worden tussen één coördinator, trekker of contactpersoon uit elke organisatie. Deze personen vertegenwoordigen in de organisatie het achterliggende team, halen informatie op en bereiden eventueel grotere gezamenlijke overleggen met (meerdere afgevaardigden van) de teams kinderopvang en onderwijs voor.

Ontwikkelingscurriculum

Wanneer de overlegvorm voor inhoudelijk samenwerking is bepaald, volgt een tweede belangrijke stap: een gezamenlijke missie waardoor iedereen zich committeert aan de samenwerking en een gezamenlijke visie die richting geeft aan het curriculum en aan de afspraken die op de werkvloer worden gemaakt. Gezamenlijke activiteiten met peuters en kleuters en gezamenlijke thema’s, in beide groepen eenzelfde (deel)thema, zijn vervolgens de onderwerpen waar snel en laagdrempelig verbinding gemaakt kan worden, die weinig aanpassing vragen in de eigen visie en al snel zichtbaar resulteren in de praktijk. Een mooie en veilige start voor de eerste overleggen. In de periodieke overleggen werk je toe naar een gezamenlijk ontwikkelingscurriculum. Doel van deze overleggen is samen de balans te vinden in afspraken over overeenkomsten en verschillen.

Overleg met elkaar kost tijd. Deze tijd is soms moeilijk te vinden. Hou het overleg daarom kort en doelgericht. Bereid het voor, welk onderwerp wil je met elkaar in dit overleg bespreken en concreet afstemmen, wie beslist en legt afspraken vast? Bespreek dus met elkaar bij wie in jullie organisatie welke verantwoordelijkheden liggen. Parkeer nieuwe initiatieven voor afstemming op een aparte lijst of flap. Afspraken die gemaakt zijn, kunnen in een volgend overleg in de vorm van een borgdocument kort en bondig ter instemming voorgelegd worden.

Onderwerpen voor een doorlopende ontwikkeling:

- Gemeenschappelijke missie
- Visie op leren, ontwikkelen en spelen
- Overdracht en de wenperiode
- Pedagogische houding en handelen (ook naar ouders)
- Een doorlopend(e) ontwikkellijn, aanbod en aanpak
- Afspraken, regels, ritmes en routines
- Gemeenschappelijke ouder- en/of kindactiviteiten
- Doorlopende (en vroegtijdige) ondersteuningsstructuur
- Activiteiten en rollen en de combinatie hiervan
- Gezamenlijke scholing

De impact op jou en je collega

Voor sommige pedagogisch medewerkers of leerkrachten is het een bewuste keuze om te gaan werken in een organisatie waarin integratie van opvang en onderwijs centraal staan. Voor anderen kan de samenwerking meer opgedrongen voelen door een maatschappelijke ontwikkeling die zijn intrede doet. Met name deze laatste ontwikkeling kan bij aanvang enige wrijving geven in de samenwerking. De vraag hoe je hier zelf als professional in staat, is dan ook des te meer relevant als er sprake is van vergaande integratie.

Respect hebben voor elkaar en vertrouwen hebben in elkaar, vormen de basis voor een goede samenwerking. Dit vraagt iets van de houding van elke unieke professional. Gezamenlijke overlegmomenten zijn een goede manier om elkaar te leren kennen. Ook informele contactmomenten zijn waardevol. Die ontstaan uiteraard het gemakkelijkst als er een gedeeld schoolplein of gebouw is. Enerzijds bouw je aan relatie in de formele overleggen, maar denk ook aan informele momenten, zoals op het schoolplein, bij binnenkomst (groet je ook de pedagogisch medewerkers van de kinderopvang?), als je naar huis gaat (neem je de kortste route of loop je bewust ook eens door de gang van de kinderopvang of bso?), tijdens lunchpauzes of gewoonweg als je elkaar treft op de gang of de trap. Voelt elke collega ook echt als jouw collega en welke rol heb je daar zelf in?

In de praktijk zie ik teams of individuen in teams die de samenwerking aangrijpen als verbeterproces. In de basis is wederzijds begrip nodig voor de opleidingsachtergrond, werkwijzen, cultuur of professionele kijk van 'de ander' om niet tegenover elkaar te komen staan of in een onderdrukingspositie te belanden. Vanuit nieuwsgierigheid naar de praktijk, het handelen en de overtuigingen van de ander ontstaat vertrouwen en respect om met elkaar richting te kunnen geven aan het gezamenlijk proces. Het is een uitdaging om vanuit gelijkwaardigheid eenzelfde taal te ontwikkelen rondom het leren en ontwikkelen van 'jullie' kinderen, zodat je elkaar goed begrijpt. Jezelf open stellen en vragen stellen naar de beweegredenen van de ander zijn bevorderende factoren die een gelijkwaardige samenwerking stimuleren.

Literatuurlijst

- Amsing, M. & Eilers, E. (2012). Een optimale overgang van de voorschoolse instelling naar de basisschool. Onderzoeksrapportage. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Brooker, L. (2009). Supporting Transitions in the Early Years. Milton Keynes: Open University Press.
- Dekker, B., Paulussen-Hoogeboom, M.C., Weerd, M. de, Jepma, IJ. & Kruiter, J., m.m.v. Beekhoven, S. (2016). Conditie voor kwaliteit in kindvriendelijke overgang. Amsterdam/Utrecht: Regioplan/Sardes.

- Denissen, I. & Ijpelaar, B. (2020). Werk met peuters en kleuters in één groep. Tib tools voor onderwijsprofessionals. Dordrecht: InStonDo.
- Grinten, M. van der, Kieft, M., Kooij, D., Bomhof, M. & Berg, E. van den (2019). Samenwerking in beeld 2. Basisscholen, kinderopvang en kindcentra: de stand van het land 2019. Utrecht: Oberon.
- Schwartz, H., Bertu, M. & Maas, van der, M. (2018). Integrale kindcentra. Van visie naar uitvoeringspraktijk. Huizen: Uitgeverij Pica.